

Gaston Bachelard'ın Mekân Algısı Ekseninde Pınar Kür'ün Öykülerinde Çocukluk Dünyası Üzerine Bir İnceleme

A Research on the World of Childhood in the Stories of Pınar Kür in the Axis of Space Perception of Gaston Bachelard

Öz

Modern Türk edebiyatının önde gelen kadın yazarlarından biri olan Pınar Kür, oyun yazarı, tiyatro eleştirmeni, çevirmen, roman ve öykü yazarı gibi yönleri ile edebiyat dünyasına damga vuran bir isimdir. Tiyatro oyuncusu olma arzusu ile yola çıktığı sanat yolculuğuna bir yazar olarak devam eden sanatçının 1970'li yılların başlarında Dost Dergisi'nde yayımlanan öyküleri ile öykücü kimliğini açığa vurduğu görülür. Bu makalenin amacı *Bir Deli Ağaç* (1981), *Akışı Olmayan Sular* (1983) ve *Hayalet Hikâyeleri* (2004) adlı öykü kitapları üzerine yapılan incelemede çocukluk dünyasına önem verdiği tespit edilen Pınar Kür'ün kadın ve erkek kahramanların ruhsal serüveni üzerine odaklı öykü evrenine Gaston Bachelard'ın mekân algısı ekseninde çocukluk dünyası üzerinden bir bakış sergilemektir.

Anahtar Kelimeler: Pınar Kür, çocukluk dünyası, mekân, Gaston Bachelard, psikanaliz.

Abstract

Pınar Kür, one of the leading women writers of modern Turkish literature, is a name that marked the world of literature with her features such as playwright, theater critic, translator, novel and story writer. It is seen that the artist continuing her art journey as a writer with the desire to become a theater actor reveals her identity as a storyteller with her stories published in Dost Magazine between 1971-1973. The aim of this article is to exhibit an overview on childhood world on the axis of Gaston Bachelard's perception of space to the story universe focused on the spiritual adventure of the male and female heroes of Pınar Kür, who was determined to give importance to the world of childhood in the analysis of her story books called *Bir Deli Ağaç* (1981), *Akışı Olmayan Sular* (1983) and *Hayalet Hikayeleri* (2004).

Keywords: Pınar Kür, childhood world, space, Gaston Bachelard, psychoanalysis.

Emine AYAN

Sorumlu Yazar/Corresponding
Author:

Dr., Çukurova Üniversitesi, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana,
Türkiye.

ORCID: 0000-0003-2132-5587

E-mail: eayan333@gmail.com

Geliş Tarihi/Submitted: 06.09.2019

Kabul Tarihi/Accepted: 11.11.2019

Kaynak Gösterim / Citation:

Ayan, Emine (2019). "Gaston
Bachelard'ın Mekân Algısı
Ekseninde Pınar Kür'ün
Öykülerinde Çocukluk Dünyası
Üzerine Bir İnceleme", Yeni Türk
Edebiyatı Araştırmaları, 11/22,
111-126. <http://dx.doi.org/10.26517/ytea.402>

Extended Summary

Pınar Kür, one of the leading women writers of modern Turkish literature, is a name that marked the world of literature with her features such as playwright, theater critic, translator, novel and story writer. It is seen that the artist continuing her art journey as a writer with the desire to become a theater actor reveals her identity as a storyteller with her stories published in Dost Magazine between 1971-1973. In this article an overview has been exhibited on childhood to author's story universe focused on the spiritual adventure of the male and female heroes with the childhood world was touched in Pınar Kür's story books called *Bir Deli Ağaç* (1981), *Akışı Olmayan Sular* (1983) and *Hayalet Hikâyeleri* (2004).

Pınar Kür is a prominent writer in Turkish literature with her productive identity. The writer who entered the literature with her plays and stories has taken its place in the world of literature with her novels called *Yarın Yarın* (1976), *Kucuk Oyuncu* (1977), *Asılacak Kadın* (1979), *Bitmeyen Ask* (1986), *Bir Cinayet Romanı* (1989), *Sonuncu Sonbahar* (1992), *Bespese* (with Murathan Mungan, Faruk Ulay, Elif Safak and Celal Oker) (2004), *Cinayet Fakultesi* (2006) and her story books called *Bir Deli Ağaç* (1981), *Akışı Olmayan Sular* (1983), *Hayalet Hikâyeleri* (2004). In this study, the stories in Kür's three-story books mentioned above have been examined in the context of the childhood world and the nature of this world has been revealed in the author's understanding of the story. In *Bir Deli Ağaç* consists of five stories called "Yaz Gecelerinde Keman", "Herkes Bana Düşman", "Bir Deli Ağaç", "Taksim-Macka" and "Bir Ayrılık Şarkısı", it is seen that in some aspects, the world of childhood was touched in three stories called "Yaz Gecelerinde Keman", "Herkes Bana Düşman" and "Bir Ayrılık Şarkısı". In "Yaz Gecelerinde Keman" a child's share of masculine discourse, which is the product of a gender approach to women, is exhibited. In "Herkes Bana Düşman" touches a childhood world where the image of the father is dimmed. "Bir Ayrılık Şarkısı" in which a close relationship was contacted between space and childhood spirit is a story that makes it possible to analyze in the context of Gaston Bachelard's perception of space. *Akışı Olmayan Sular* consists of five stories called "Biraz Daha Ölmek", "Kısa Yol Yolcusu", "Leyla İçin Şiir", "Son Çizgi" and "Bitmiş Zamana Dair". In the stories other than "Son Çizgi" an atmosphere of story dominates the childhood world. "Biraz Daha

Ölme  is suitable to be analyzed in the context of Bachelard’s theoretical approach, which found a parallel between psychoanalysis and space. “Kısa Yol Yolcusu”, in which a close relationship is established between space and childhood spirit, reflects the childhood world through a spatial texture that provides shelter to this world. “Leyla İin Őir” is shaped by Levent’s platonic love, whose childhood takes place in one of the small apartments of Paris Apartment. “Bitmis Zamana Dair” is another story in which there is a close relationship between space and childhood spirit. It is seen that Hayalet Hikâyeleri consists of five stories called “Hayalet Hikâyesi (Lanetli Ev) ”, “Dusman (Uyumak) ”, “Edebiyat Neye Yarar? (Kına) ”, “Gece G r Őmesi (Ziyaretci) ”, “Ses (Sesler) ” and in these stories just “Hayalet Hikâyesi (Lanetli Ev) ” and “Gece G r Őmesi (Ziyaretçi) ” includes childhood world.

In this study that fifteen stories of Pınar K r’s short stories called Bir Deli Aėa, Akışı Olmayan Sular and Hayalet Hikâyeleri are examined in the context of childhood, it is determined that Pınar K r’s nine stories was included the childhood world and the childhood was intensively processed in the story books called Akışı Olmayan Sular, Bir Deli Aėa and Hayalet Hikâyeleri respectively. In the examination, an injured child self was found and it was understood that the underlying fact of this self was mainly family reasons. As a matter of fact, it is seen that the children in the author’s stories either have a problematic relationship with their parents, are deprived of their parents’ interest or they have grown up without a mother or father. In the study with reference to the stories in which the childhood world is projected through a spatial texture, “house” play an important role in the childhood world with its inner form that constitutes a shelter for a wounded child’s self in Pınar K r’s stories and the relationship between “house” and childhood world has been established in the context of Bachelard’s perception of space, which, in a theoretical framework, attaches a spirit / inner value to the “home” beyond being an architectural structure. It is concluded that space has an important place in the stories of the author and her stories are fed from an autobiographical essence in spatial context.

Giriş

Türk edebiyatında üretken kimliği ile dikkat çeken Pınar Kür, yazacaklarının o zamana kadar yazdıklarının aynısı olmaması endişesi (Söğüt, 2006: 10) ile "kendini her kitabında biraz daha aşmaya, farklı bir şeyler üretmeye, daha önce söylenmemiş şeyler söylemeye adanmış ve... önündeki farklı yükseklikteki basamakları kâh küskünlükle kâh neşeyle, ama asla kişiliğinden ve beklentilerinden ödün vermeden tırmanmış" (Söğüt, 2016: 8) bir yazardır. Aile çevresinde küçük yaşlardan itibaren yazmaya özendirilip yöreklendirilen (Söğüt, 2016: 32) ve yettiği ortamın etkisiyle hem Doğu hem de Batı kültüründen beslenerek sanatsal yanını inşa ettiği anlaşılın Kür, annesinin babasının kütüphanesindeki kitapları okuyarak (Söğüt, 2016: 211) yetişmiş; kendisi için gerçek bir okul addettiği Paris'te yeni çıkan akımları, çağdaş arayışları görmüştür (Söğüt, 2016: 89). Yazma edimini varoluşunun bir parçası kıldığı anlaşılın Kür için yazmak "var olduğunu kendi kendine kanıtlamanın (ya da kabul ettirmenin) tek yolu"dur (Söğüt, 2016: 408). Yazar kendisi ile yapılan bir söyleşide yazı yazma sürecini şöyle ifade etmektedir:

"Ben yazmaya başlamadan önce çok uzun süre kafamda dolaştırıyorum. Öyle oluyor, böyle oluyor, değişiyor, not alıyorum. Her bölümde şunu yazacağım diye notlar çıkarıyorum ama bunlar tabii ki değişiyor... . Sonra bu planlamayı yaptıktan sonra masa başında yazmaya oturduğumda, çok büyük bir konsantrasyon, çok büyük bir yoğunlaşma istiyor. Dolayısıyla sizinle konuştum değil mi, akşam oturup ben yazı yazamam, sabahtan itibaren kendi kendimle olmam lazım ki geceleri yazıyorum. Ben o süreci içimdeki sıkıntıyı artırmak diye adlandırıyorum. Çünkü çoğaltıyorum, çoğaltıyorum bir yerden sonra patlıyor ve yazmaya başlıyorum. Böyle alışkanlıklarım var." (Yılmaz, 2004: 15)

Çocukluk dönemindeki şiir hevesinin ardından sanat hayatına tiyatro oyuncusu olmak üzere atılan Kür'ün, yazdığı *Cowards All* adlı ilk piyesinin (Söğüt, 2016: 71) ardından ilk kez 1963'te Cumhuriyet gazetesinde tiyatro yazıları yayımlanmaya başlamış, yüksekokulda öğrenciyken İki Başlı Adamın Tek Eli adlı oyunu İstanbul Gençlik Festivali'nde oynanmış, 1965'te Fransa'dayken yazdığı *Kuru Kuru Kurbanın Olam* oyunu *Amour L'dos* adı ile Fransızcaya çevrilip Uluslar Tiyatrosu'nun Gençlik Bölümü'nde sahnelenmiş ve seçilen beş oyun arasında yer almıştır (Kurdakul, 1982: 70). Devlet Tiyatrosu'nda dramaturg olarak çalışır-

ken 1973-74'te Dost dergisinde yayımlamaya başladığı ilk öykülerine kitaplarında yer vermeyen (Kurdakul, 1982: 70) ve sonrasında tiyatro oyunculuğundan ziyade yazarlığı tercih ederek (Söğüt, 2016: 84) 1976 yılından itibaren çeviri, roman ve öykü türündeki eserlerini okur ile buluşturmaya başlayan yazar, Yarın Yarın (1976), Küçük Oyuncu (1977), Asılacak Kadın (1979), Bitmeyen Aşk (1986), Bir Cinayet Romanı (1989), Sonuncu Sonbahar (1992), Beşpeşe (Murathan Mungan, Faruk Ulay, Elif Şafak ve Celal Oker ile birlikte) (2004), Cinayet Fakültesi (2006) adlı romanları ve Bir Deli Ağaç (1981), Akışı Olmayan Sular (1983), Hayalet Hikâyeleri (2004) adlı öykü kitapları ile edebiyat dünyasında yerini almıştır.

Bu çalışmada hikâyeleriyle romanlarını ayrı yerlerde tuttuğunu (Söğüt, 2016: 288) ifade eden ve öykü yazmayı kendi kendinin ilacı (Söğüt, 2006: 5) addeden Kür'ün yukarıda adı geçen üç öykü kitabındaki öyküler çocukluk dünyası bağlamında bir incelemeye tabi tutularak yazarın öykü anlayışında bu dünyanın mahiyeti açığa çıkartılacaktır.

Bulgular

Pınar Kür'ün 12 Eylül'ün bunalımcı atmosferinde (Söğüt, 2016: 270) yayımlama kaygısı gütmeyen oturduğu apartmanda yaşayan insanları izleyerek yazmaya başladığı öykülerle (Söğüt, 2016: 271) şekillenen Bir Deli Ağaç (1981), aynı zamanda yazarın uzunca bir süre üzerinde çalıştığı bir ırmak roman tasarısı olan Nazlı Hanım'ın Kızları'nın kendisinde yarattığı bunalımın yan ürünüdür (Cıravoğlu, 1981: 118). "Yaz Gecelerinde Keman", "Herkes Bana Düşman", "Bir Deli Ağaç", "Taksim-Maçka" ve "Bir Ayrılık Şarkısı" adlı beş öyküden oluşan kitapta "Bir Deli Ağaç" ve "Taksim-Maçka" öyküsü dışında kalan üç öyküde kimi yönleri itibarıyla çocukluk dünyasına temas edildiği görülür.

Otobiyografik bir kurmacanın göstergesi olarak Pınar Kür'ün yeni taşındığı apartman dairesinde Mehmetcan'la yaşadığı aşkın en parlak, en yoğun ve güzel döneminde dinlediği Brahms vesilesiyle hikâyesinin doğduğunu (Söğüt, 2016: 282) ifade ettiği "Yaz Gecelerinde Keman", oturduğu Paris Apartmanı'nın dördüncü katından yükselen keman konçertosunun Sevim Hanım'ın imgeleminde uyandırdığı aşk hikâyesi üzerine kuruludur. "Uyumsuzların, uymaya çalışmayanların, yaşama biçimi olarak yalnızlığı seçmiş toplum kaçaklarının sığınağı" (Kür, 2017b: 29) olarak betimlenen otuz iki dairesi Paris Apartmanı'nda her ne ka-

dar kapıcıninkilerden ve dördüncü kata yeni taşınan çiftinkinden başka bir tek çocuktan söz edilemese de, öyküde kocasını bırakıp çocuğunu alarak peşine düştüğü oldukça ünlü bir profesör hekimle dördüncü kattaki dairede yasak aşk yaşayan (Kür, 2017b: 40) bir kadının çocuğundan hareketle çocukluk dünyasına temas edildiği görülür. Kadına yönelik toplumsal cinsiyetçi yaklaşımın bir ürünü olan eril söylemden bir çocuğun nasibini alışının sergilendiği öyküde bu söylemin bulaştığı ketlenmiş bir çocukluk dünyasının varlığı söz konusudur. Bu bağlamda öyküde sözü edilen çocuğun yalnız başına oynamak zorunda kalmasını (Kür, 2017b: 55) ve "günahtan habersiz günah çocuğu" (Kür, 2017b: 156) addedilmesini eril söylemin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür:

"Dördüncü kattakilerin Paris Apartmanı'nın yaşamına da beklenmedik bir karmaşa eklediğini... zayımsadım... Gördüğüm, işittiğim kadarıyla kimse "yasadışı" ilişkiden söz açmıyordu... Gelen gidenin, yapıya girip çıkanın belli olmadığından, dış kapının gecenin olmadık saatinde açık bırakıldığından da dem vuramazlardı-yoktu çünkü böyle şeyler... Geriye kala kala "çocuk" kalıyordu. İşin garibi, sözü edilen "haşarı oğlan"ı bunca aydır ne görmüş ne de işitmişim. Kimi kez kapıcıninkilere uyup bahçeye de dalan, yazın oyunlarını akşamın geç saatlerine dek sürdüren yüzlerce sokak çocuğunun gürültüsünün yanında herhalde yalnız başına oynamak zorunda kalan tek bir oğlan dünyanın en büyük haşarısı olsa bile bu ihtiyarları ayaklandıracak kadar korkunç ne yapabilirdi zaten?" (Kür, 2017b: 54-55)

Bir Deli Ağaç'ın ikinci öyküsü "Herkes Bana Düşman", annesinin intiharını sorgulayan Orhan'ın hikâyesidir. Sevil'in (1982: 54) tespitiyle bu intihar olayının bencil duygular içinde her türlü insan ilişkilerine yabancılaşmış çıkarıcı kent soylu tipini çizen oğul açısından ele alındığı öyküde, beş yaşında kaybettiği babasını hayal meyal hatırlayan (Kür, 2017b: 74) Orhan'dan hareketle baba imgesinin silik bırakıldığı bir çocukluk dünyasına temas edildiği; ancak bu dünyadan ziyade bir yetişkinin bakış açısı ile anne-oğul ilişkisine vurgu yapıldığı görülür.

"Bir Ayrılık Şarkısı" çocukluk dünyasının varlığını belirgin bir biçimde hissettirdiği bir öyküdür. "Yaz Gecelerinde Keman" öyküsündeki Sevim Hanım'ın komşusu Şükran Hanım'ın kızının çocukluğunun geçtiği eve yaptığı ziyaretten hareketle bu dünyaya temas edilen öykü, gerek mekânsal dokusu gerekse bu doku ile paralel çocukluk evreni ile Gaston Bachelard'ın Mekânın Poetikası (1957)

adlı eserinde öne sürdüğü kuramsal görüşler çerçevesinde irdelenmeye müsait bir görünüm sergilemektedir.

Tüm düşüncesini yaşanmış mekâna dair meseleler üstünde toplayarak (212) iç mekânın içsel değerleri üzerine fenomenolojik bir çalışma yapan (33) Bachelard (2018), mekânların insani değerini belirlemeyi amaçladığı (28) eserinde mekânın insan ruhu ile kazandığı içsel değere işaret eden bir kuramcıdır. Bachelard'ın (2018) "insanın düşünceleri, anıları ve düşleri için en büyük bütünleştirici güçlerden biri" (37) saydığı ve "insan ruhuna ilişkin bir analiz aleti" (29) olarak alımladığı "ev" in insan ruhunun yansıması olan hayaller ile kazandığı içsellik değerine vurgu yaptığı görülür. Hayali insan doğasının önemli güçlerinden biri sayan (26) ve hayalgücünün kavradığı mekânın, geometricinin ölçümüne ve düşüncesine teslim edilmiş kayıtsız bir mekân olarak kalamayacağını (28) dile getiren Bachelard (2018), "ev" i "hayali, içsel varlığımızın topografyası" (29), "insana istikrarlı olması için nedenler ya da yanılısamar sunan bir hayaller yekünü" (48) addeder. Bachelard'ın "ev" i nesnel olarak betimlenebilecek bir taş yığınının öte insani olanla bütünleştirdiği ve "ev" in hayallerle örülü içsel değerine temas ettiği görülür. Nitekim ona göre "ev" "bir manzaradan çok bir 'ruh hali" (103) olup içinde yaşanmış bir ev, atıl bir kutu olmaktan ziyade geometrik mekânı aşmaktadır (78). Bachelard'ın düşlemeyi barındırdığını, düşleyeni koruduğunu, huzur içinde düş kurulmasını sağladığını (36) düşündüğü "ev" i hayallerle örülü içsel değeri itibarıyla insanın hayallerine beşiklik eden bir tür sığınak addettiği görülür:

"Ev, insanı gökten inen fırtınalara karşı koruduğu gibi, yaşamdaki fırtınalara karşı da ayakta tutar. Ev hem beden hem de ruhtur. İnsan varlığının ilk dünyasıdır. Aceleci metafiziklerin vazettiği gibi insan "dünyaya fırlatılmış" bir varlık olmaktan önce, evin beşiğine yatırılmış bir varlıktır. Kürduğumuz düşlerdeki ev hep büyük bir beşiktir. Somut bir metafizik bu olguyu, bu basit olguyu bir kenara atamaz; öyle ki, bu olgu bir değerdir, kurduğumuz düşlerde dönüp dolaşıp geldiğimiz önemli bir değer. Varlık, hemen bir değer olup çıkar. Yaşam güzel başlar; evin kucağında kapalı, korunmuş, ılık mı ılık." (37)

Mekân ile çocukluk ruhu arasında sıkı bir ilişki kurulduğu anlaşılan "Bir Aynılık Şarkısı"nda Bachelard'ın yukarıda sözü edilen kuramsal görüşleri ile koşut olarak "ev" in çocukluk dönemindeki içsel değerine ve çocukluğun hayallerle

örülü evrenine barınak teşkil eden mekânsal dokusuna işaret edilir. Öyküde çocukluğunda babasını annesinden hep çok seven (Kür, 2017b: 157) ; ancak dünyada en çok kendisini sevdiğine kesinkes inandığı (Kür, 2017b: 160) babasının annesini aldattığı sırada her davranışının gerisindeki derin bir sevgisizlik (Kür, 2017b: 160) karşısında hayal kırıklığına uğrayan Şükran Hanım'ın kızı için günahattan habersiz olduğu çocukluk yıllarında içinde hiç durmadan koştuğu ev (Kür, 2017b: 156), hayallerini çevreleyen bir tür sığınak; "her şeyin derme çatma ve geçici olduğu bir dünyada sonsuzluğa dek barınılabilecek tek yer"dir (Kür, 2017b: 156). Şükran Hanım'ın kızının çocukluk dünyasında "ev" in barındırdığı düşsel değere işaret edilen öyküde, tüm düşleri taşılaştırıp görmeyen gözlerinin gerisine saklayan Paris Apartmanı'ndaki (Kür, 2017b: 182) baba evindeki "yüksek tavanlar"ın ve "uçsuz bucaksız odalar"ın (Kür, 2017b: 157) Bachelard'ın mekan analizinden hareketle hayal dünyasının imleyicisi konumunda olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki Şükran Hanım'ın kızına göre değil baba evinde bütün katın, büyük salonun bir ucundan öte ucuna her dönemde durulacak olsa yıllarca sürebilecek uzun bir yolculuğa çıkılabilir (Kür, 2017b: 157). Kuramsal bağlamda irdelendiğinde de Bachelard (2018: 224) için "uçsuz bucaksızlık" düşlemenin bir parçası durumundadır:

"Uçsuz bucaksızlık bizim içimizdedir. Yaşamın yavaşlattığı, tedbirli olmanın durdurduğu ama yalnız kaldığımızda yeniden işe koyulan bir tür varlık genişlemesine bağlıdır. Hareketsiz kalır kalmaz, başka bir yerde oluruz: uçsuz bucaksız bir dünyada düş kurarız. Uçsuz bucaksızlık, hareketsiz insanın hareketidir. Uçsuz bucaksızlık, dingin düşlemenin dinamik özelliklerinden biridir."

1983 yılında yayımlanan ve 1984'te Sait Faik Hikâye Armağanı'nı kazanan Akışı Olmayan Sular, Kür'ün ilk öykü kitabını yazarken esinlendiği Elmadağ'daki görkemli apartman dairesinden (Söğüt, 2016: 269) hareketle kaleme aldığı; dolayısıyla mekânsal bağlamda otobiyografik bir özden beslenen öykülerden oluşan bir kitaptır. "Biraz Daha Ölmek", "Kısa Yol Yolcusu", "Leyla İçin Şiir", "Son Çizgi" ve "Bitmiş Zamana Dair" adlı beş öyküden oluşan kitapta "Son Çizgi" dışındaki öykülerde çocukluk dünyasının baskın olduğu bir öykü atmosferi ile karşılaşılır.

Kitabın ilk öyküsü "Biraz Daha Ölmek", geçirdiği sinir krizi dolayısıyla hastanede yatan enfarktüs hastası Erdoğan'ın ansızlığı çocukluk dünyası üzerine

kuruludur. "Yaz Gecelerinde Keman" ve "Bir Ayrılık Şarkısı" adlı öykülerde olduğu üzere Paris Apartmanı'nın çocukluk dünyasına mekân teşkil ettiği öykü, çocukluk döneminde sergilediği nevrotik tutumla dikkat çeken ve yaşadığı ev ile arasında ruhsal bir bağ kuran öykü kişisi dikkate alındığında psikanaliz ile mekân arasında bir koşutluk saptayan Bachelard'ın kuramsal yaklaşımı bağlamında çözümlenmeyi olanaklı kılmaktadır.

"Kabaca ya da sinsice yerinden edilmiş bilinçdışı"nın (41) yardımına koşan psikanalize eşlik edebilmek için yer-analizi adı altında bir mekân analizine girişen Bachelard (2018: 41), psişik ağırlığın baskın olduğu bölgeye yönelttiği araştırmasında yer-severlik damgası taşıyan mekânlardan (43) hareketle mekân ile insan ruhu arasında bir ilişki kurarak bilinçdışının analizini mekânsal bir düzleme taşımıştır. "Ev" in sırasıyla "bilinçdışı"na ve "bilinç"e tekabül ettiği anlaşılan "hatırlanamaz olanla hatıranın sentezi"ni (35) ihtiva eden içsel formuna işaret eden Bachelard, yalnız anıların değil, unutulunanların da, bilinçdışının da bir yere yerleştiğini; ruhun bir konut olduğunu (30) ifade etmiş; bu bağlamda "bir odanın yazıldığını", "bir odanın okunduğunu", "bir evin okunduğunu" (44-45) belirtmiştir. Bachelard'ın bu kuramsal görüşlerinin yansısını "Biraz Daha Ölmek"te görmek mümkündür.

Daha işin başından beri ruhsal olayların gelişim seyrini göz önünde tutan; ilkin nevrotik belirtilerin etiyojisi (nedenleri) üzerindeki örtüyü aralayan, ardından öbür ruhbilimsel olayları ele alarak, bunlar üzerinde kalıtsal psikoloji kapsamına giren bir çalışmayı gerçekleştiren Sigmund Freud (2012a: 81) tarafından geliştirilen psikanaliz, "çocuk erişkinin babasıdır kuralına önem ve ağırlık kazandırmış, erişkin ruhunun çocuk ruhunun bir uzantısı olduğunu saptamış" (Freud, 2012a: 81) bir kuramdır. "Biraz Daha Ölmek"te çocukluk döneminde Erdoğan'ın annesine duyduğu cinsel yakınlık Freud'un (2013: 45) tespitiyle yanılgılar ve düşler gibi bir anlam içeren ve yaşantılarla mahrem bir ilişki içinde bulunan nevrotik bir semptomun belirtisi olup bu yakınlığın altında yatan olgu psikanalitik bağlamda "aklın, ne dışarıdan bakan ne de öznenin kendisi için gözleme hemen açık olmayan etkin kesimi" (Freud, 1999: 17) konumundaki bilinçdışı ile yakından ilişkili olan oedipal evreye uzanmaktadır. "Ev" ile "eşya"nın Erdoğan'ın çocukluk dünyasındaki içsel değeri göz önünde bulundurulduğunda, mekân ile insan ruhu arasındaki ilişkiyi psikanalitik bir düzleme taşıyan Ba-

chelard'ın kuramsal görüşünden hareketle öyküde çocukluk dünyası üzerinden psikanalizin mekânsal yönüne işaret edildiğini söylemek mümkündür.

"Biraz Daha Ölmek"te ilkokul üçüncü sınıfa giden Erdoğan'ın çocukluğunda aynanın karşısında izlemekten haz aldığı (Kür, 2017a: 16), yatağına girdiğinde uyuyuncaya dek aklından çıkartamayarak kokusunu ve sesini duyumsamayı arzuladığı ve bir "fetişizm" in (Freud, 2003: 55) göstergesi olarak kolunu öperek öptüğünü düşlediği (Kür, 2017a: 18) annesini bir arzu nesnesi olarak alımlayıp şehvetli bulması (Kür, 2017a: 17) çocukluk çağıının cinsellik bakımından taşıdığı önemi göz önüne seren (Freud, 2003: 79) ve "amaçlarından biri de, çocukluğun ilk yıllarını kaplayan amnezi örtüsünü kaldırmak, bilinçli anıya çocukluğun cinsel yaşamının gösterilerini ve deneyimlerini çağırarak" (Freud, 2012b: 39) olan psikanaliz bağlamında düşünüldüğünde başarılı bir şekilde atlatılmayan oedipus kompleksinin bir sonucudur. Oedipal evrede fena halde enseste meyilli olup (Eagleton, 2011: 165) annesine yönelik cinsel istek duyan (Freud, 2013: 358) ; ancak babası tarafından iğdiş edilme korkusu ile kendini annesinden uzaklaştırarak babası ile özdeşleşip toplumsal cinsiyet rolünü üstlenemeyen (Eagleton, 2011: 165) oğlan çocuğunda cinsel kimlik karmaşası olarak nükseden nevrotik bir semptom gelişir. Nitekim öyküde Erdoğan'ın kız kardeşine alınan küçük bebek evlerini, minik minik koltukları, sofa ve çay takımlarını kendisine alınan tanklardan, trenlerden, toplardan daha çok beğendiği ve kız kardeşinin bebekleriyle takımlarıyla kurduğu gerçeğin minyatürü bambaşka evrenin içinde -baba rolünde- yer aldığı oyuncaklarla eşdeğer bir işlevi olduğunu duyumsayıp kendisini cansız hissettiği (Kür, 2017a: 15) görülür. Ayrıca öyküde psikanaliz ile mekânsal dokunun kesiştiği bir düzlemde Erdoğan'ın çocukluk dünyasında meydana gelen sarsıntı aksettirilir. Nitekim Bachelard'ın mekan algısı, mekân ile insan ruhunu harmanlayıcı bir nitelik taşır. Dolayısıyla insanın arasında bir bağ kurduğu mekândan kopuşu onda olumsuz bir etki bırakacaktır. Öyküde de çocukluğunda evini çok seven (Kür, 2017a: 13) ve evdeki eşyalar ile arasında ruhsal bir bağ kurarak adeta onları yaşantısının bir parçası (Kür, 2017a: 46) kılan Erdoğan'ı bu eşyaların satılması derinden etkilemiş (Kür, 2017a: 18) ; bilhassa annesinin, babasının sedef kakmalı takımı yerine kendisinin uğruna bisikleti bile feda edecek kadar çok sevdiği (Kür, 2017a: 47) yatak odası takımını satması annesine tümüyle sahip olduğuna inandığı bir anda (Kür, 2017a: 48) Erdoğan'ın çocukluk dünyasında bir yıkım yaratmıştır.

"Kısa Yol Yolcusu" bir kent içi otobüs yolculuğu esnasında bir eskici vitrininde gördüğü armonik bir askıdan hareketle çocukluk yıllarına geri dönen öykü kişinin çocukluk dünyasını içerir. Mekân ile çocukluk ruhu arasında sıkı bir ilişkinin kurulduğu öykü, çocukluk dünyasını bu dünyaya sığınak teşkil eden mekânsal bir doku üzerinden aksettirir. Bu bağlamda Bachelard'ın kuramsal yaklaşımı ile örtüştüğü anlaşılan öyküde "ev" travmatik bir çocukluk dünyasına sığınak teşkil eden huzur verici yapısı ile dikkat çekmektedir. Nitekim öyküde annesi, babası tarafından bıçaklanarak öldürülen (Kür, 2017a: 85) ve çocukluğunun ilk yılları anneannesinin evinde geçen (Kür, 2017a: 81) çocuk için bu ev "sarıllıp sarmalanmış bir dünya" (Kür, 2017a: 82) olup çocuğa bir sıcaklık verir (Kür, 2017a: 82). "Biraz Daha Ölmek" öyküsündeki Erdoğan ile benzer olarak bu öyküde de ruhun özdeşleştirildiği mekândan kopuş çocukluk dünyasında olumsuz bir etki bırakır. Öyküde babası ansızın gelip onu kendi "soğuk, ... kırık dökük, çini sobasız, mangalsız, halısız, sandıksız, armonik askısız" (Kür, 2017a: 84) evine götürene dek üşümek nedir bilmeyen (Kür, 2017a: 82) çocuğun çocukluğunun sığınağı olan anneannesinin evinden koparılması ruhunda derin bir yara açarak adeta çocukluk dünyasının elinden kayıp gitmesine sebep olmuştur:

"Aylarca, hatta üvey annem geldikten sonra, ben okula başladıktan sonra bile, yıllarca oradan kaçıp eski evime dönmeyi kurdum durdum. Ama ilk zamanlar beni içeri kilitler öyle giderdi babam. Üvey annem gelip de okula başladıktan sonra ise artık yolu hiçbir zaman bulup çıkaramayacağımı biliyordum. Eski mahallenin adını bile söylemekten kaçındı babam, ölünceye dek. Bir gün, İstanbul bunca değişmeden önce, rastlantı sonucu olsun geçebilseydim oradan, bir ağacı, bir pencereyi, bir şekerçi dükkânını tanıyabilir, anneannemi ya da ondan kalan bir şeyleri yakalayabilirdim belki. Olmadı. Bugün bile bilmiyorum çocukluğumun ilk ve en güzel yıllarını hangi mahallede yaşadığımı." (Kür, 2017a: 84)

"Leyla İçin Şiir" çocukluğu Paris Apartmanı'nın küçük dairelerinden birinde geçen ve on yaşında iken aynı apartmanda oturduğu neredeyse annesi ile aynı yaştaki (Kür, 2017a: 98) Leyla'ya ilgi duyan Levent'in platonik aşkıyla örülü dünyası ile şekillenen bir öyküdür. Sözü edilen aşkın bir "çocukluk düşü" (Kür, 2017a: 92) olarak yansıtıldığı öyküde bu düşün Levent'in çocukluk ruhunda yarattığı etki dillendirilir. Nitekim öyküde Leyla için yazdığı şiirleri yok ederek özüne ayırdığı dünyayı alt üst etmeye çalışan annesi ile arasında aşılmaz bir duvar oluşun (Kür, 2017a: 94) ve şiir yazma hevesi babası tarafından söndürül-

meye çalışılan (Kür, 2017a: 95) Levent'in Leyla'yı başka bir adamla gördüğünde içinde "bir anda yok oluvermek" (Kür, 2017a: 118) isteği uyandırdığı ve Leyla'nın ölümünün çocukluk ruhunda tüm yaşamına etki edecek onulmaz bir yara açtığı görülür.

Pınar Kür'ün on iki yılda yazdığını (Söğüt, 2016: 277) ifade ettiği "Bitmiş Zamana Dair", yazarın Paris Apartmanı'nda geçen bir çocukluk dünyası üzerine inşa ettiği bir başka öyküsüdür. Bachelard'ın mekâna ilişkin öne sürdüğü kuramsal görüşler ile paralel olarak mekân ile çocukluk ruhu arasında sıkı bir ilişkinin kurulduğu dikkat çeken öyküde, kendisini küçük, yalnız bir kız (Kür, 2017a: 167) olarak nitelendirilen ve hemen hemen hiç kimseyle özellikle de anne ve babasıyla geçinemeyen (Kür, 2017a: 172) kız çocuğunun Paris Apartmanı'nın dokuzuncu katında oturan Nebile Hanım'ın dairesini çocukluk dünyasının bir sığınağı olarak görmesi "ev" in çocukluk ruhuna can veren içsel değerine işaret etmektedir. Nitekim "geçmişle tüm ilişkisini koparmış bir ailenin çağdaş, girintisiz çıkıntısız, gizlisiz saklısız -esrarsız!- güzelliksiz... isimsiz ve sıfatsız eşyalı evinde büyümüş" (Kür, 2017a: 175) olan kız çocuğu için Nebile Hanım'ın evi "büyülü bir saray" (Kür, 2017a: 175) ; gerek mimarisi gerekse eşyası ile içinde huzur bulduğu "bambaşka bir çağ" (Kür, 2017a: 174) ve bir tür varlık nedenidir. Bu bağlamda öyküde çocuğun Nebile Hanım'ın yaşamının artıklarıyla birlikte sığındığı yeri tanımamış olması ve o yaşama'ya tanık olmaması durumunda kendi olamayacağını (Kür, 2017a: 173) ifade etmesi dikkat çekicidir. Bachelard'ın kuramsal görüşleri doğrultusunda irdelendiğinde mekânın ve eşyanın çocukluk dünyasındaki yerine ışık tutulduğu anlaşılabilir öyküde eşyanın yitiminin bu dünyada bıraktığı etki, çocukluğunda platonik bir aşkla bağlandığı Ahmet'in yıllar sonra ölüm haberini alan kızın depresyen anılarında ifadesini bulmaktadır:

"O evin yaşamasını paylaştığım yıllarda bunların bir bölümünün -en az göze batanların- birer ikişer yok olduğunu, sonra daha büyük parçaların gittiğini gördüm. Ahmet'in de öldüğünü bana açıklayan gazete ilanından ise geriye kalan ne varsa satılacağını öğrendim. Acı veriyor bana... Anılarını satabilir insan belki, yaşarken kimi kez yapmak zorunda kaldıkları gibi. Ya da eşyayı anılaştırmaya vakit bulamayan biri... Onları paraya dönüştürebilir. Ama satın alınabilir mi?" (Kür, 2017a: 176)

Pınar Kür'ün üçüncü öykü kitabı Hayalet Hikâyeleri yazarın geçirdiği derin bir depresyon döneminin (Söğüt, 2016: 380) ardından yeniden yazma kararı

olarak (Söğüt, 2006: 9) Ayvalık'ta yazmaya başladığı (Söğüt, 2016: 393) öykülerden oluşur. Bir Cinayet Romanı (1989) ile Sonuncu Sonbahar'da (1992) bulunduğunu düşündüğü farklı anlatımı tekrar etmemek için arayı uzattığını (Yılmaz, 2004: 11) ifade eden Kür, on iki yıllık bir aranın ardından yayımladığı Hayalet Hikâyeleri'nin anlatımında Bir Deli Ağaç ve Akışı Olmayan Sular'dan ciddi bir farklılık olduğunu ve bu kitaba kendisinin on küsur yıldır yaşadığı tatminsizliklerin hasretliklerin, kırgınlıkların, acıların girdiğini (Yılmaz, 2004: 11) belirtir. "Hayalet Hikâyesi (Lanetli Ev) ", "Düşman (Uyumak) ", "Edebiyat Neye Yarar? (Kına) ", "Gece Görüşmesi (Ziyaretçi) " ve "Ses (Sesler) " adlı beş öyküden oluşan kitapta "Hayalet Hikâyesi (Lanetli Ev) " ve "Gece Görüşmesi (Ziyaretçi) " adlı öyküler dışında çocukluk dünyasına yer verilmediği görülür.

"Hayalet Hikâyesi (Lanetli Ev) ", çocukluk dünyasının metaforik ve mekânsal bir zeminde çok sesli bir anlatıcı tipolojisi ile işlendiği bir öyküdür. Öykü, "yersiz, yurtsuz, anasız babasız, öyle hasbelkader büyümüş, uzak akrabalar tarafından okutulmuş bir çocuk" (Kür, 2017c: 26) olan ve kendini bildi bileli kimsesizliği benimsemekten başka bir yaşam biçimi tanımayan (Kür, 2017c: 26) Tekin'in bu yönü itibariyle kendisi ile özdeşleştirip içsel bir bağ kurduğu "kimsesiz görünüşlü bir ev"de (Kür, 2017c: 26) çocukluk dünyasının izini sürüşü ile şekillenir. Mekân ile çocukluk ruhu arasında sıkı bir ilişkinin kurulduğu öyküde okur, buğulu bir çocukluk dünyasını imleyen hayalet metaforu ekseninde Tekin'in geçmişi ile yüzleşmesine tanık olur. Nitekim öykünün sonunda Tekin, babasına deli gibi sevdalanan, onun da kendisini sevdiğine inanan annesi Sabah'ın, onu kandırıp hamile bırakan; ancak nikâhına almayıp başka biri ile evlenen (Kür, 2017c: 58) babası yüzünden düğün günü kendisini astığını (Kür, 2017c: 56) öğrenmiş ve böylece o evde hiç yaşamadığı, orada doğmadığı halde içsel bir bağ kurduğu o eve niçin ait olduğunu anlamıştır (Kür, 2017c: 56). Bu yönü itibariyle Bachelard'ın kuramsal yaklaşımı ile örtüşen öyküde çocukluk dünyasında mekâna nasıl ruh kazandırıldığı sergilenmiş olur. Öykü -yukarıda örneği sergilendiği üzere- mekânın bir ruhu olduğunu iddia eden Bachelard'ın kuramsal özü ile uyuşmaktadır.

"Gece Görüşmesi (Ziyaretçi) " adlı öyküde de babası tarafından terk edilmiş yalnız bir çocuk söz konusudur. Öykü, çocukluk yıllarına geri dönen anlatıcının uğruna babasının yirmi yıllık yuvasını yıkıp onları bıraktığı (Kür, 2017c: 109) Leyla ile iç hesaplaşmasını içerir. Bir hırsız, bir yılan gibi evlerine girip babası-

nı elinden alıp götürdüğünde (Kür, 2017c: 103) aşkın da aldatılmanın da, terk edilmenin de başarıyla üstesinden gelen, kocasını bir damla gözyaşı akıtmadan kapı dışarı eden, kendisine önceleri gizli gizli ağlamayı, sonra da gülmeyi yasaklayan (Kür, 2017c: 106) bir anne ile yapayalnız kalan (Kür, 2017c: 103) çocuk; yaşamını pervasızca alt üst eden (Kür, 2017c: 104) ve yıllarını acılar, bunalımlar içinde geçirmesine sebep olan (Kür, 2017c: 100) Leyla'ya öfke duyar. Öyküde çocukluk dünyasına bu öfkenin şekil verdiği görülür.

Pınar Kür'ün "Bir Ayrılık Şarkısı", "Biraz Daha Ölmek", "Kısa Yol Yolcusu", "Bitmiş Zamana Dair" ve "Hayalet Hikâyesi (Lanetli Ev)" adlı beş öyküsünde çocukluk dünyasının, mekânın çocukluk ruhu ile içsel bir değer kazanan bir sığınak olarak işlenmesi Kür'ün kaynağını kendi öz yaşamından alan yazma tercihi ile yakından ilişkilidir. Kendisi ile yapılan bir söyleşide yazı yazarken yarattığı insanlarla yarattığı mekân içinde birlikte yaşadığını (Söğüt, 2016: 247), bir mekân içinde hikâyeyi kurup insanları o mekâna oturttuğunu (Söğüt, 2016: 275) ve tiyatrodan aldığı etki ile mekânın bir resim olarak okuyucunun gözüne gelmesini istediğini (Söğüt, 2016: 272) dile getiren Kür, "yaşadığı mekândan etkilenen" (Söğüt, 2016: 391), "üzerinde mekânın etkisi olan" (Söğüt, 2016: 394) bir yazardır. Yazarın çok sevdiğini ve beğendiğini (Söğüt, 2016: 273) ifade ettiği Elmadag'daki görkemli apartman dairesinden hareketle kurguladığı Paris Apartmanı, Bir Deli Ağaç'ta "Yaz Gecelerinde Keman" ve "Bir Ayrılık Şarkısı"; Akışı Olmayan Sular'da ise "Biraz Daha Ölmek", "Leyla İçin Şiir" ve "Bitmiş Zamana Dair" adlı öykülere mekân teşkil eder ve "sık sık, sanki çok etkin bir öykü kişisi gibi kendini gösterir" (Ertop, 2017: 65).

Sonuç

Pınar Kür'ün Bir Deli Ağaç, Akışı Olmayan Sular ve Hayalet Hikâyeleri adlı öykü kitaplarında yer alan on beş öyküsünün çocukluk dünyası bağlamında analiz edildiği bu makalede Pınar Kür'ün dokuz öyküsünde çocukluk dünyasına yer verildiği ve yazarın sırası ile Akışı Olmayan Sular, Bir Deli Ağaç ve Hayalet Hikâyeleri adlı öykü kitaplarında çocukluğun yoğun olarak işlendiği tespit edilmiştir. Yapılan analizde çocukluk dünyası bağlamında öne çıkan yaralanmış çocuk benliğinin altında yatan olgunun ailevi sebepler olduğu anlaşılmıştır. Yazarın öykülerindeki çocukların ya anne ve babaları ile sorunlu bir ilişki içinde oldukları ya anne ve baba ilgisinden mahrum bırakıldıkları ya da annesiz veya babasız büyüdükleri dikkat çekmiştir.

Çocukluk dünyasının mekânsal bir doku üzerinden aksettirildiği öyküler doğrultusunda makalede, Pınar Kür'ün öykülerinde "ev" in yaralanmış bir çocuk benliğine sığınak teşkil eden içsel formu ile çocukluk dünyasında önemli bir rol oynadığı ve "ev" ile çocukluk dünyası arasındaki ilişkinin kuramsal bir çerçevede "ev" e mimari bir yapı olmanın ötesinde bir ruh/içsel bir değer atfeden Bac-helard'ın mekân algısı bağlamında kurulduğu tespitinden hareketle öykülerde mekânın önemli bir yeri olduğu ve öykülerin mekânsal bağlamda otobiyografik bir özden beslendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

Bachelard, Gaston (2018). *Mekânın Poetikası*. Alp Tümertekin (Çev.). İstanbul: İthaki.

Ciravoğlu, Öner (1981). "Pınar Kür'e Sorular". *Yazko Edebiyat*, 6: 114-119.

Eagleton, Terry (2011). *Edebiyat Küramı Giriş*. Tuncay Birkan (Çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Ertop, Konur (2017). "Eski, gizemli, sevgi ve acı dolu bir apartmanda", <<http://www.butundunya.com/pdfs/2017/03/063-067.pdf>> (Erişim Tarihi: 16.07.2019).

Freud, Sigmund (1999). *Sanat ve Edebiyat*. Emre Kapkın, Ayşen Tekşen Kapkın (Çev.). İstanbul: Payel.

Freud, Sigmund (2003). *Cinsiyet ve Psikanaliz*. Zeki Yıldırım (Çev.) Ankara: Yer-yüzü.

Freud, Sigmund (2012a). *Psikanaliz Üzerine*. Kâmuran Şipal (Çev.). İstanbul: Cem.

Freud, Sigmund (2012b). *Psikanaliz Üzerine konferanslar*. İhsan Kırmıllı (Çev.). Ankara: Alter.

Freud, Sigmund (2013). *Metapsikoloji*. Emre Kapkın, Ayşen Tekşen Kapkın (Çev.). İstanbul: Payel.

Freud, Sigmund (2013). *Psikanalize Giriş Nevrozlar*. Kâmuran Şipal (Çev.). İstanbul: Say.

Kurdakul, Şükran (1982). "Özel Bölüm: Toplumsal Gelişmeler Karşısında Kadının Sanatçılarımız". *Sanat Olayı*, 14: 53-74.

Kür, Pınar (2017a). *Akışı Olmayan Sular*. İstanbul: Can.

Kür, Pınar (2017b). *Bir Deli Ağaç*. İstanbul: Can.

Kür, Pınar (2017c). *Hayalet Hikâyeleri*. İstanbul: Can.

Sevil, Necmettin (1982). "Yaşam ve ölüm öyküleri". *Çağdaş Eleştiri*, 1: 54-55.

Söğüt, Mine (2006). "Pınar Kür: Ben hiçbir zaman "okur ne istiyor" diye düşünerek yazmadım". *Hürriyet Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, 279: 5-11.

Söğüt, Mine (2016). *Aşkın Sonu Cinayettir Pınar Kür ile Hayat ve Edebiyat*. İstanbul: Can.

Yılmaz, Zerrin (2004). "Pınar Kür ile Söyleşi "Her öykümün arkasında bir başka öykü gizli". *E Aylık Kültür ve Edebiyat Dergisi*, 63: 10-15.